

Uzasadnienie

Rządowy program poprawy stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” został przyjęty Uchwałą Nr 28/2007 Rady Ministrów z dnia 6 marca 2007r. Zrealizowane w ramach programu działania nie wyeliminowały z rzeczywistości szkolnej zachowań problemowych dzieci i młodzieży. Istnieje wiele źródeł tego stanu rzeczy, podobnie jak istnieje wiele źródeł samej agresji.

Program „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” został skonstruowany na potrzeby chwili, pod wpływem tragicznego i bardzo poruszającego wydarzenia w jednym z gimnazjów.

Nie została dokonana diagnoza, nie przeprowadzono analizy przyczyn i nie wyciągnięto wniosków. Podobnie nie zostały wyciągnięte wnioski z realizowanego dużym nakładem sił i środków przeglądu stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach. Nie zaproponowano debaty ze środowiskami oświatowymi na temat przyczyn i skali niepokojących zjawisk w polskiej szkole. Odpowiedzią na tragiczne wydarzenie, na zjawiska i procesy zachodzące we współczesnej szkole stał się program „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

Sam program, podobnie jak jego tytuł „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”, akcentuje podejście restrykcyjne i koncentruje się bardziej na usuwaniu objawów, niż przyczyn problemów w szkołach. Nazwa ta została zaczerpnięta z programu policyjnego realizowanego w latach 90-tych w USA na ulicach dużych miast i w kilkuset szkołach. Program zastosowany wobec ulicznych chuliganów przyniósł pożądane efekty, natomiast nie sprawdził się w szkołach. Z badań National Center for Education Statistics (Skiba, Peterson) wynika wręcz, że szkoły stosujące politykę „zero tolerancji” należały do kategorii wysokiego ryzyka. Ich klimat cechował chłód, lęk i wrogość, co przekładało się na przedmiotowe traktowanie ucznia, ciągłe ocenianie i karanie. Stwierdzono też niskie kompetencje wychowawcze i niskie morale nauczycieli. Taki klimat generuje nieprawidłowe zachowania dzieci. Autorzy badań konkludują, że szkoła powinna reagować nawet na drobne wykroczenia, nie dawać przyzwolenia na dysfunkcyjne zachowania młodzieży. Powinna stosować kary, ale równolegle uczyć wartości społecznych, alternatywnych zachowań i ważnych umiejętności życiowych. **Najważniejszym zadaniem w procesie przeciwdziałania agresji i przemocy w szkołach jest jednak przebudowa relacji interpersonalnych i tworzenie przyjaźnie wspierającego klimatu społecznego w szkole.**

Wszystkie badania potwierdzają, że sprawcami aktów agresji i przemocy są zazwyczaj osoby krzywdzone, które doznały przemocy ze strony innych, często ofiary nadużyć, wykorzystania i prześladowań. Aby przeciąć zaklęty krąg (agresja – ofiara – zemsta – przemoc itd.) należy ofiarom, ale też sprawcom, udzielić właściwej pomocy psychologiczno – pedagogicznej. Działania podejmowane wobec sprawców przemocy nie powinny ograniczać się do wykluczenia społecznego i wyeliminowania ich ze środowiska (przede wszystkim dlatego, że jest to nierealne), ale muszą prowadzić do resocjalizacji – czyli zmiany postaw, zachowań i przywrócenia do społeczeństwa.

Konieczna jest, zatem rezygnacja z wybranych elementów programu „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” i zastąpienie tego programu działaniami, które stanowią priorytet Ministerstwa Edukacji Narodowej wobec problemów współczesnej szkoły, zawartymi w Rządowym programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła” realizowanym w latach 2008-2013.

Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” ukierunkowany został na budowanie szkoły wspierającej uczniów i jednocześnie wymagającej. Pozostawione w nim zostały te działania z programu „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”, które przyniosły pozytywny efekt, zostały dobrze ocenione przez szkoły i nauczycieli. Będą one kontynuowane. Doskonalenie umiejętności wychowawczych nauczycieli i rodziców, a także kształtowanie umiejętności społecznych i emocjonalnych uczniów – to podstawowe obszary, jakie zostaną wzmocnione w programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Proponowany program wiąże się również ze wzmocnieniem funkcji wychowawczej szkoły, budowaniem pozytywnego klimatu społecznego oraz ze zmianą relacji pomiędzy uczniami i nauczycielem. Zakłada przeniesienie akcentu na współpracę i budowanie przyjaznego, wspierającego środowiska w szkole. Karanie, dyscyplinowanie i restrykcje pozostają tymi środkami, które mają zastosowanie dopiero po wyczerpaniu dostępnych, korygujących oddziaływań wychowawczych.

Zgodnie z założeniami wprowadzanej reformy programowej, zaufanie jest jednym z filarów szkoły, która dobrze uczy i wymaga. Szacunek i zaufanie powinny też stać się fundamentem programu wychowania realizowanego w polskich szkołach.

Istotnym elementem szkoły zapewniającej bezpieczeństwo i wymagającej – jest budowanie wewnętrznej motywacji do nauki, uczenie dokonywania świadomych wyborów przez uczniów i odpowiedzialności za podejmowane decyzje. Tak więc mniejsza uwaga będzie skierowana na tworzenie zewnętrznych ograniczeń i środków kontroli (takich jak izolowanie uczniów sprawiających trudności - rezygnacja z tworzenia specjalnych ośrodków wsparcia wychowawczego, oprogramowanie ograniczające dostęp do szkodliwych stron w Internecie czy przymus jednolitego stroju szkolnego) a więcej środków, energii i czasu poświęcone zostanie kształtowaniu umiejętności wychowawczych nauczycieli i rodziców oraz umiejętności społecznych i emocjonalnych uczniów.

Istotą programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest kreowanie klimatu współpracy, wzajemnego szacunku i dialogu. Na podstawie wszystkich dostępnych badań można stwierdzić, że tylko w atmosferze zaufania, zrozumienia i wsparcia ze strony dorosłych – dzieci i młodzież mogą rozwijać cały swój potencjał.

Cyklicznie prowadzone badania ankietowe HBSC na temat zdrowia i zachowań zdrowotnych młodzieży szkolnej w wieku 11, 13 i 15 lat, w kontekście uwarunkowań psychospołecznych, pokazują, że klimat panujący w szkole ma istotny wpływ na postawy i zachowania uczniów.

Z przeglądu badań wynika, że najczęściej sukcesów dydaktycznych i najmniej problemów wychowawczych mają szkoły, które postawiły na budowanie przyjaznych, wspierających relacji społecznych, w których uczniowie czują, że nauczyciele są dla nich bliskimi osobami i traktują ich z szacunkiem. Zaangażowanie uczniów, oceniających nauczyciela jako wspierającego, jest trzykrotnie większe niż tych, którzy podobnego wsparcia nie doświadczają. Relacje nauczyciel- uczeń stanowią kluczowy element klimatu klasy i szkoły. Dobre relacje z nauczycielem (znaczącym dorosłym spoza rodziny) dają dziecku i nastolatкови poczucie przynależności, pomagają w tworzeniu spójnej tożsamości oraz rozwijają umiejętności psychologiczne i społeczne. Szczególne znaczenie mają zwłaszcza dla uczniów zaniedbanych wychowawczo, doświadczających trudności ekonomicznych, emocjonalnych i szkolnych. Mogą zmienić ich negatywny obraz własnej osoby i innych ludzi, nawet, jeśli taki obraz ukształtował się pod wpływem dysfunkcyjnego środowiska rodzinnego.

Priorytetem jest, więc rozwijanie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli, poszerzenie katalogu środków oddziaływania na uczniów (Noam i Fiore 2004; Stuhlman, Hamre, Pianta 2002; Wenzel 1996).

Szkoła ma obowiązek okresowego diagnozowania problemów, podejmowania działań profilaktycznych i korekcyjnych, adekwatnych do występujących na terenie szkoły sytuacji trudnych. Działania te umożliwiają realną ocenę potrzeb i stanowią szansę na zredukowanie wielu czynników ryzyka, wyzwalających negatywne zachowania uczniów zarówno w środowisku szkolnym, jak i pozaszkolnym. Wymaga to jednak stałego monitoringu w związku ze zmieniającą się każdego roku rzeczywistością szkolną (nowi uczniowie, często również nowe problemy).

Podstawowym i naturalnym środowiskiem wychowawczym dla każdego dziecka jest rodzina. Szkoła ma za zadanie wspierać rodzinę w jej wychowawczej funkcji. Zadaniem Programu jest przypomnienie, że uczniowie bardzo potrzebują mądrych, świadomych, uczciwych, przyjaznych dorosłych, którzy pomogą im dokonywać trudnych wyborów, podejmować decyzje, które mogą zaważyć na całym ich życiu. Uczniowie potrzebują dorosłych, którzy pomogą im stać się ludźmi odpowiedzialnymi, otwartymi na innych, potrafiącymi współdziałać i porozumiewać się bez przemocy z innymi, konstruktywnie rozwiązywać konflikty i budować w ten sposób poczucie własnej wartości.

Jednakże najważniejszym, priorytetowym zadaniem Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” przewidzianym do realizacji w latach 2008-2013 jest osiągnięcie rzeczywistej poprawy stanu bezpieczeństwa uczniów w polskich szkołach, ograniczenie występujących zjawisk patologicznych, w tym szczególnie agresji i przemocy rówieśniczej poprzez poprawę klimatu psychospołecznego szkoły i wprowadzenie programu wychowawczego w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości, szacunku i wolności.